

УДК 159.923

ІНТЕГРАЦІЯ НАВЧАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ У ШКОЛІ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ УЧНІВ

Рижкова О. С.

практичний психолог, Спеціалізована загальноосвітня школа І-ІІІ
ступенів №3 Торецької міської ради Донецької області
lenochka_ryzhkova@mail.ua

В статті дається визначення поняття "інтеграція", „інтегровані уроки". Розкриваються основні методологічні вимоги, яким повинна відповідати педагогічна технологія. Аналізуються основні групи інтегрованих видів діяльності, які підвищують якість засвоєння навчального матеріалу.

***Ключові слова:** інтеграція, інтегрований урок, загальногуманістична основа, пізнавальна компетентність, педагогічні технології.*

РИЖКОВА Е. С. ИНТЕГРАЦИЯ УЧЕБНЫХ ЗАНЯТИЙ В ШКОЛЕ КАК СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ УЧАЩИХСЯ

В статье дается определение понятия "интеграция", „интегрированные уроки". Раскрываются основные методологические требования, которым должна отвечать педагогическая технология. Анализируются основные группы интегрированных видов деятельности, которые повышают качество усвоения учебного материала.

***Ключевые слова:** интеграция, интегрированный урок, общегуманитарная основа, познавательная компетентность, педагогические технологии.*

RYZHKOVA E. INTEGRATION OF LESSONS IN SCHOOL AS A MEANS OF FORMING COGNITIVE COMPETENCE OF STUDENTS

The article gives a definition of "integration", "integrated lessons". Reveals the basic methodological requirements that must be met by educational technology. Analyzes the main group of integrated activities that enhance the quality of learning.

***Key words:** integration, integrated lesson, shallowmarine basis, cognitive competence, educational technology.*

Постановка проблеми. Інтеграція (від латинського integer – цілий, відновлення.) Інтеграція є відносно новим віянням в освітньому процесі (це поняття в російську педагогіку прийшло в 80-е роки і стало позначати вищу

форму міжпредметних зв'язків) і стає затребуваним в сучасній школі, де розгорнуті активні пошуки інноваційних педагогічних технологій.

При інтеграції з'являється можливість вирватися за рамки однієї навчальної дисципліни, наочно, в дії показати, як все в світі взаємопов'язано, і одночасно посилити мотивацію вивчення свого предмета.

У кінцевому рахунку, інтеграція повинна сприяти возз'єднанню цілісності світосприйняття – єдність світу і людини, що живе в ньому і його пізнає. Процес інтеграції має загальногуманістичну основу – сучасний чоловік повинен розуміти своє місце і свою роль в природному і соціальному середовищі.

Формування світогляду учнів та їх пізнавальної компетенції – головне в навчанні.

Інтеграція сприяє формуванню цілісного погляду на світ, розуміння сутнісних взаємозв'язків, явищ і процесів.

Ми все сильніше усвідомлюємо причетність до всього, що відбувається на землі. Важливо дати учням єдине уявлення про природу, суспільство і своє місце в ньому, з'єднувати в сприйнятті учнів основні знання з кожного предмету в широку, цілісну картину світу.

На інтегрованому уроці учні мають можливість отримання глибоких і різнобічних знань, використовуючи інформацію з різних предметів, абсолютно по-новому осмислюючи події, явища. На інтегрованому уроці є можливість для синтезу знань, формується вміння переносити знання з одного предмета в інший. Завдяки цьому досягається цілісне сприйняття дійсності, відбувається формування особистості творчої, самостійної, відповідальної, толерантної, компетентною.

Інтегрований урок має переваги: пробуджує інтерес до предмета, знімає напруженість, невпевненість, допомагає свідомому засвоєнню подробиць, деталей; формує пізнавальну компетенцію учнів.

Цілі і завдання Наш час, перенасичений всілякою і різноманітною інформацією, пред'являє особливі вимоги до освіти і, звичайно, вчителя. Ми повинні не тільки дати знання дітям і не тільки навчити застосовувати їх у житті, але і повинні навчити дітей думати, аналізувати, вчити добирати необхідну інформацію.

Методика інтегрованого навчання, як і вся дидактика, в даний час переживає складний період. Змінилися цілі загальної середньої освіти, розробляються нові навчальні плани і нові підходи у вивченні дисциплін через інтегровані освітні системи. Нині потребує зміни мислення у багатьох сферах життя, впровадження в навчальний процес нових педагогічних технологій. Оновлення освіти вимагає використання нетрадиційних методів і

форм організації навчання, у тому числі інтегрованих уроків з різних предметів, в результаті яких формується діяльний підхід у навчанні, про який багато говорять.

Методика інтегрованого навчання має на меті: допомогти учням навчитися пізнавати, навчитися жити разом, навчитися жити в злагоді з самим собою.

Такі цілі навчання призводять до формування у дітей критичного мислення, не в сенсі критикувати, а в сенсі серед безлічі рішень вибрати найбільш оптимальне. Зараз, коли час вимагає від нас і наших дітей все частіше цікавих і нестандартних рішень, щоб не загубитися у цьому світі, але знайти своє місце в житті, критичне мислення допомагає як ніяке інше.

Завдання інтегрованих уроків – сприяти активному і усвідомленому засвоєнню учнями навчального матеріалу, розвитку логічного мислення; формування пізнавальної компетенції учнів; дати можливість використовувати в ході навчання сучасні інтерактивні методики і об'єктивно оцінювати досягнення учнів.

Труднощі в освіті виникають у зв'язку з тим, що в навчальних планах скорочується час на вивчення деяких класичних шкільних предметів, у тому числі російської мови і літератури. Ці обставини створюють базу для нових теоретичних досліджень в області методики викладання, вимагають нових підходів в організації навчального процесу. У практиці розвитку освіти постало питання про інтегрованому підході до викладання різних предметів у школі. Проблема міжпредметних зв'язків у навчанні зумовлена об'єктивними процесами в сучасному світі.

Актуальність теми. Актуальність проблеми міжпредметних зв'язків у навчанні зумовлена об'єктивними процесами у сучасному світі. Зміна соціальної, політичної ситуації в країні, відкритість суспільства процесу інтеграції в європейське і світове співтовариство поставили перед школою нові завдання у навчанні і вихованні. Мало озброїти школяра сумою знань і навіть мало розвинути у нього інтерес до тієї чи іншої дисципліни, необхідно формувати особистість, здатну активно «вписуватися» в сучасне суспільство, здатну до подальшого саморозвитку і самоосвіти. Сучасна система освіти характеризується диференційованим підходом до навчання: кожен предмет вивчається окремо у відриві від реального життя. Тому останнім часом у школі велика увага приділяється створенню міжпредметних проєктів, проведення інтегрованих уроків, на яких здійснюється синтез знань із різних навчальних дисциплін, в результаті чого утворюється нова якість, що представляє собою нерозривне ціле, досягнуте широким і поглибленим взаємопроникненням цих знань.

Основні властивості інтегрованого уроку – синтетичність, універсальність. Він дозволяє присвятити учня в кінцеві цілі вивчення не тільки даної теми, розділу, але і всього матеріалу, швидше включити його в пізнавальний процес.

Учні часто не в змозі застосувати знання однієї з дисциплін до знань іншої, наприклад, взаємозв'язок географії та хімії, літератури та історії та інші.

З іншого боку, не дуже добре поєднувати всі дисципліни в одне ціле, так як вони втрачають свою індивідуальність. Тому інтегровані уроки необхідно давати періодично, щоб учні побачили взаємозв'язок між навчальними дисциплінами і зрозуміли, що знання в одній дисципліні полегшує розуміння процесів, що вивчаються в інших областях.

Інтегровані уроки ефективні незалежно від того, чи вивчають учні новий або узагальнюють вже пройдений. На цих уроках розглядаються багатоаспектні об'єкти, які є предметом вивчення різних навчальних дисциплін.

Останнім часом скорочується кількість годин, відведених на вивчення класичних предметів, які є фундаментом усього навчального процесу, тому інтегровані уроки вносять вагомий внесок у вирішення цієї проблеми.

Сучасна система освіти спрямована на формування високо освіченої, інтелектуально розвиненої особистості з цілісним уявленням картини світу, з розумінням глибини зв'язків явищ і процесів, що представляють дану картину. Предметна роз'єднаність стає однією з причин фрагментарності світогляду випускника школи, в той час як в сучасному світі переважають тенденції до економічної, політичної, культурної, інформаційної інтеграції. Таким чином, самотійність предметів, їх слабкий зв'язок один з одним, породжують серйозні труднощі у формуванні в учнів цілісної картини світу, перешкоджають органічного сприйняття культури, тому інтеграція – інноваційний засіб формування пізнавальної компетенції учнів.

Інтеграція навчальних занять у школі. Ідея інтеграції стала останнім часом предметом теоретичних і практичних досліджень у зв'язку з розпочатими процесами диференціації в навчанні.

Досліджуються складні зв'язки людини і суспільства, людини і природи, людини і мистецтва, з'ясовуються загальнолюдські, національні, регіональні цінності та особливості цих зв'язків. Таким чином, основним фактором, інтегратором є людина з її проблемами в складному світі. Відомо, що багато шкільні предмети здавна мають інтегративний характер, тут доречно говорити про внутрішньопредметну інтеграцію: література і російська мова, хімія і біологія, історія і суспільство, фізика і математика.

Внутрішньопредметна інтеграція, на мій погляд, необхідна, так як учні, на жаль, кожен предмет сприймають ізольовано, і наше завдання показати, що це помилкове сприйняття, що, навпаки, все взаємопов'язане. Міжпредметна інтеграція - це не просто поєднання близьких понять з різних предметів для міцних знань, це об'єднання різних предметів при вивченні однієї теми, цілого блоку тим в одне ціле на основі загального підходу. З практичного боку зору інтеграція передбачає посилення міжпредметних зв'язків, зниження перевантажень учнів, розширення сфери отриманої ними інформації, підкріплення мотивації навчання.

Методичною основою інтегрованого підходу до навчання є формування знань про навколишній світ та його закономірності в цілому, а також встановлення внутрішньопредметних зв'язків у засвоєнні наук. У цьому зв'язку інтегрованим уроком називають будь-який урок зі своєю структурою, якщо для його проведення залучаються знання, уміння та результати аналізу досліджуваного матеріалу методами інших наук, інших навчальних предметів, тому інтегровані уроки іменують ще міжпредметними, а форми їх проведення найрізноманітніші: семінари, конференції, подорожі і так далі.

Найбільш загальна характеристика інтегрованих уроків:

- Конструювання і проведення уроку двома і більше вчителями різних дисциплін.

- Конструювання і проведення інтегрованих уроків одним учителем, має базу підготовку з відповідних дисциплін.

- Створення на цій основі інтегрованих тем, розділів і, нарешті, курсів.

Основні напрямки здійснення міжпредметних зв'язків для вдосконалення навчального процесу:

- Посилення системності в компонуванні змісту і структури навчального матеріалу;

- Теоретичне узагальнення знань та активізація пізнавальної діяльності в методах і прийомах навчання;

- Комплексність і співпраця вчителів різних предметів у формах його організації.

Реалізація інтеграції між предметами можлива лише при благополучному здоровий клімат в колективі вчителів, їх плідній співпраці на основі взаєморозуміння та поваги.

Інтеграція – це система, що припускає об'єднання, з'єднання, зближення навчального матеріалу окремих споріднених предметів у єдине ціле. Це об'єднання можливе і за умови логічної близькості досліджуваних тем.

Наприклад, можна провести один урок, який буде більш ефективний, на мій погляд, якщо об'єднати 3 предмети: російська мова, 3 і музику; літературу, 3 і музику (уроки мистецтв). Як єдина цілісна система, інтеграція є ефективним засобом навчання дітей на основі більш досконалих методів, прийомів, форм і нових технологій в навчально-виховному процесі. Вона включає в себе елементи різних предметів, з'єднання яких сприяє народженню якісно нових знань, взаємозбагачуючи предмети, допомагаючи ефективної реалізації триєдиної дидактичної мети. Крім того, інтенсифікуючи навчальний процес, інтеграція сприяє зняттю перенапруги, перевантаження, стомлюваності учнів за рахунок переключення їх на різноманітні види діяльності в ході уроку, що вирішує не менш важливу проблему в умовах роботи в школі. Це здоров'язберігаючий підхід у навчанні. Структура інтегрованих уроків мистецтв технологічна і відрізняється наступними особливостями: граничною чіткістю, компактністю, стислістю навчального матеріалу, логічною взаємообумовленістю, взаємопов'язаністю матеріалу інтегрованих предметів на кожному етапі уроку, великою інформативною ємністю навчального матеріалу, що використовується на уроці.

Інтегровані уроки мають певні переваги:

- Підвищують мотивацію, формують пізнавальний інтерес, що сприяє підвищенню рівня навченості та вихованості учнів;
- Сприяють формуванню цілісної наукової картини світу, розгляду предмета, явища з декількох сторін: теоретичної, практичної, прикладної;
- Маючи великий інформативною ємністю, сприяють збільшенню темпу виконаності навчальних операцій, дозволяють залучити кожного школяра до активної роботи на кожній хвилині уроці і сприяють творчому підходу до виконання навчального завдання;
- Сприяє розвитку більшою мірою, ніж звичайні уроки, естетичного сприйняття, уваги, пам'яті, мислення учнів (логічного, художньо-образного, творчого);
- Формує більшою мірою загальнонавчальні вміння і навички, раціональні навички навчального праці.

Типи і форми інтегрованих уроків

Інтегроване навчання передбачає і проведення бінарних уроків та уроків з широким використанням міжпредметних зв'язків. Далі розглянемо типи і форми цих уроків.

1. Тип уроку: урок формування нових знань.

Уроки формування нових знань конструюються у формах:

- Урок-лекція;

- Урок-подорож
- Урок-експедиція
- Урок-дослідження
- Урок-інсценізація
- Навчальна конференція
- Урок-екскурсія
- Проблемний урок.

Структура уроку поєднує етапи: організаційний, постановки мети, актуалізації знань, узагальнення первинного закріплення і систематизації знань, підведення підсумків навчання, визначення домашнього завдання й інструктажу щодо його виконання.

Мета уроку формування знань – організація роботи по засвоєнню ними понять, наукових фактів, передбачених навчальною програмою.

Завдання: освітні: познайомити; дати уявлення; навчити читанню та аналізу текстів(схем, карт); активізувати пізнавальну активність; розкрити типові риси.

Виховні: виховання почуття любові до Батьківщини, гордості за свій край; формування мовної культури; естетичне виховання.

Розвиваючі: розвивати вміння аналізувати, зіставляти, порівнювати, виділяти головне, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки; наводити приклади, формувати вміння роботи з літературою, картами, схемами, таблицями.

Слід розділяти традиційний і сучасний уроки.

Традиційний урок вирішує загальноосвітньої завдання – озброїти учнів знаннями і будується в основному на пояснювально-ілюстративному методі. На такому уроці широко застосовується наочний посібник, організується спостереження і опис побаченого.

Сучасний урок формування знань на основі поєднання різноманітних методів і засобів навчання вирішує комплекс завдань. Використовується як пояснювально-ілюстративні, так і частково пошукові, дослідницькі методи навчання, дискусія, різноманітні джерела знань, програми телебачення, кінофрагменти, мультимедійні курси, інтернет-технології, інші технічні засоби навчання і контролю. Широко використовуються також різноманітні форми роботи: групова, фронтальна, ланкова, парна, індивідуальна.

На таких уроках створюється більше можливостей для вирішення пізнавальних завдань, висловлення пропозицій, реалізації творчого потенціалу, словом, створюються умови для формування пізнавальної компетенції учнів, умови для повного розвитку особистості учня.

Різновидами уроку формування нових знань є також: уроки формування і вдосконалення знань, уроки закріплення і вдосконалення знань, уроки формування нового проблемного бачення. Тоді до перерахованих форм уроку можна додати семінар, заключну конференцію, заключну екскурсію.

2. Тип уроку: урок отримання нових знань.

Даний тип уроку передбачає форми:

- Урок-практикум
- Урок-твір
- Урок-діалог
- Урок ділова гра
- Подорож
- Експедиція
- Урок з мультимедійним супроводом

Структура уроку включає етапи: організаційний, постановки мети, перевірки домашнього завдання, актуалізації знань, виконання завдань стандартного типу, потім реконструктивно-варіативного типу, творчого типу, контролю сформованості умінь і навичок, визначення домашнього завдання. Спочатку учні займаються відтворюючою діяльністю. Потім виконують завдання, що вимагають володіння узагальненими вміннями і елементами переносу знань і способів діяльності в нові ситуації. На цьому етапі застосовується диференційовано-групова форма навчання. Далі - виконання творчих завдань, а в кінці уроку - творча діяльність.

Мета даного типу уроку - виробити в учнів певні вміння і навички, передбачені навчальною програмою.

Завдання:

- освітні:

познайомити; дати уявлення; виробити вміння; навчити володінню прийомами ;; поглибити знання про:

- виховні:

показати роль::; втягнути в активну практичну діяльність; сприяти вихованню природо - і культуроохоронного, екологічної свідомості; створювати об'єктивну основу для виховання і любові до рідного краю; удосконалювати навички спілкування.

- розвиваючі:

навчити працювати з додатковою літературою та іншими джерелами інформації, готувати доповіді; виступати перед аудиторією, формування критичного мислення; вміння аналізувати, виділяти головне, узагальнювати та робити висновки.

На уроці формування умінь і навичок у якості основних джерел знань використовуються підручники, збірники задач, набори роздаткового та дидактичного матеріалу, мультимедіа, інтернет-технології. Керуючи навчальною діяльністю учнів, вчитель широко користується методами стимулювання, оперативного контролю. Тут особливо чітко реалізуються коригувальні та контрольні функції уроку, які сприяють організації навчальної діяльності школярів з найбільшою продуктивністю. Цей урок дозволяє здійснювати широку диференціацію навчання. Учні виконують завдання з урахуванням навчальних можливостей і завдяки цьому просуваються до мети оптимальним темпом.

Конструкція уроку дозволяє включати учнів у різні види парної, групової та індивідуальної роботи, які займають більшу частину його часу. Можна вдаватися до індивідуальної та індивідуально-груповій формі навчання.

Цей урок володіє великим виховним потенціалом, який реалізується не тільки за рахунок ефективного використання ідейного змісту навчального матеріалу, але і за рахунок організації раціонального спілкування і колективної роботи, в процесі яких створюються умови для прояву учнями піклування один про одного, надання допомоги і підтримки. Взаємний контроль, здійснюваний при цьому, сприяє розвитку самоконтролю. Так вирішуються розвиваючі завдання.

На поєднанні ланок закріплення знань, формування умінь і навичок конструюється урок удосконалення знань, умінь і навичок. На цьому уроці учні, спираючись на попередні знання, розвивають їх, вчать їх використовувати в різних ситуаціях. Йде процес осмислення знань, вироблення умінь і навичок.

На таких уроках панують практичні методи навчання, а за характером пізнавальної діяльності перевага віддається частково-пошуковим, репродуктивним методам.

Діяльність вчителя специфічна. Спланувавши роботу учнів заздалегідь, він здійснює оперативний контроль, робить допомогу, підтримку і вносить корективи в їхню діяльність.

3. Тип уроку: застосування знань на практиці

Основні форми уроків даного типу:

- рольові та ділові ігри;
- практикуми;
- уроки захисту проектів;
- подорож;
- експедиція .

Структура уроку передбачає етапи: організаційний, постановки мети, перевірки домашнього завдання, актуалізації знань, оперування знаннями, уміннями та навичками при вирішенні практичних завдань, складання звіту про виконання роботи, визначення домашнього завдання. На цьому уроці учні, ґрунтуючись на раніше набутих знаннях, що займаються практичною діяльністю. Спочатку перевіряється виконання домашнього завдання, потім розбирається теоретичний матеріал з метою актуалізації знань. Після цього учні включаються у виконання конструктивних завдань, що мають яскраво виражену практичну спрямованість.

Наприклад, спираючись на матеріали, отримані з екскурсій, учні складають схему впровадження сівозміни на пришкільній ділянці. Вивчаючи питання конкретної економіки, складають плани заходів щодо збільшення обсягів продукції комбінату, промислового підприємства, спираючись на економічні закони, складають схему економічного розвитку районів БАМ . Тут надаються широкі можливості для реалізації принципу зв'язку навчання з життям, інтеграції різних сфер і предметних областей.

Мета даного типу уроку - застосування знань на практиці.

Завдання:

- освітні:

навчити застосовувати отримані знання на практиці; оперувати наявним потенціалом в конкретній ситуації; закріпити вміння та навички роботи; навчити відстоювати свою точку зору; закріпити вміння виокремлювати проблеми.

- виховні:

втягнути в активну діяльність; формувати культуру, в тому числі й екологічну, формувати гуманні якості особистості учнів; удосконалювати навички спілкування.

- розвиваючі:

удосконалювати вміння роботи з джерелами знань; удосконалювати навички аналізу, узагальнення ; вміння виступати і захищати свою точку зору; розвивати творчі здібності; розвивати комунікативні навички роботи в групах; розвивати пізнавальний інтерес до навколишнього життя.

Уроки застосування знань на практиці будуються на поєднанні парної, фронтальної, групової та індивідуальної роботи. Включення учнів у різноманітні види колективної роботи сприятливо позначається на формуванні гуманних якостей особистості. Навчальна діяльність, яка розвивається під кутом вирішення завдань творчого характеру, що сприяє їх ефективному розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреева А. Д., Вохмяніни Т. В., Воронова А. П., Чуткина Н.І./ Під ред. Дубровіна М. В./ Керівництво практичного психолога. Психічне здоров'я дітей і підлітків. М., 1995.
2. Афанасьєва Т. М. Сім'я: Кн. для учнів ст. класів. - М: Просвітництво, 1985. – 224 с.
3. Бардиан А. Н. Виховання дітей в сім'ї. /Психол. - пед. нариси. - М., 1972. – 236 с.
4. Беляускайте Р. Ф. Рисункові проби, як засіб діагностики розвитку особистості дитини. М., 1987.
5. Вихователю про роботу з сім'єю: Посібник для вихователя дет. саду / Л. В. Загик, Т. А. Куликова, Т. А. Маркова та ін; Під ред. Н.Ф. Виноградової. – М: Просвітництво, 1989. – 192 с.

REFERENCES

1. Andrjejeva A. D., Vohmjaniny T. V., Voronova A. P., Chutkyna N.I.(1995). Guide to a practical psychologist. Mental health of children and adolescents. M. V. Dubrovina (Ed.). Moscow.
2. Afanas'jeva T. M. (1985). Sim'ja: Kn. dlja uchniv st. klasiv.[Family: A book for senior students]. Moscow: Prosvitnyctvo [in Ukrainian].
3. Bardyan A. N.(1972). Raising children in the family. Psycho-pedagogical essays. Moscow. [in Ukrainian].
4. Beljauskajte R. F. (1987). Rysunkovi proby, jak zasib diagnostyky rozvytku osobystosti dytyny [Drawing tests as a means of diagnosing the development of the child's personality]. Moscow. [in Ukrainian].
5. Zagyk L. V., Kulykova T. A., Markova T. A., & Vynogradova N.F. et al. (1989) Vyhovatelju pro robotu z sim'jeju: Posibnyk dlja vyhovatelja det. sadu . [The teacher about work with the family: A guide for a kindergarten educator]. Moskow: Prosvitnyctvo. [in Ukrainian].